

ԲՈՐՈՅԵԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

Բ. ՑԱՐԻ 1906

Ժամանակ 10 ֆր. ունի - 4 րու.
Վաղարշապատ 8 ֆր. ունի - 2 րու. 50 կ.
Մեկ թիվ Կարգ 1 ֆր. - 50 կ.

Թիվ 1 ՑԱՐԻ ԱՐԱՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ

ՏԱՅԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՑՈՎՀԱԼՆՈՒ

Ա.

ԴՐԱՅԻՇԽ ԴՐԱԳԻՇԽ

Ձախող յօդուածք՝ նախապէս գրած երբեւ նախակի մը պատահանք. Հու լոյ կը տեսէ տեղ տեղ թիշ մաւելի ընդարձակուած: Կը յուսանց կրաման յանելու ասու երկորոզ մը յատկապէս նախակէտնիքրով գուած նախաներսիսան մասպօն և ներսիսան նմբարդութեան մասին: Հայուածէտ նամած է՛ ու դրութեան նախ պատասխան մը գրել, իւս թագորն մասին վասկանուոր տեղնկութեան (ՅՈՒ. 1905.) եւ մասնագուն խալով մօց նախաներսիսան մասպօն պատմնն, ու ներսիսան նմբարդութեան համառութեան երեւ ծեռագործ հու: Ներացան Փ. Մուրասի նրատարակած թագիր մասն Նկատողութեան առաջ ծեռագործ այժմ աշք առջեւ ունենալով նաեւ նախաներսիսան: Յաջորդ-

Ներւա մէջ ըստ այս Կառագիւտ, կոչուածն է Փ. Մուրասի հրատարակած, „Նախաներսիսան“, Կոմիտասի գաղաք. (որ արդէն ընդ մասնով է:): „Ներսիսանի, մասն ցանի որ ընդարձակ ուսումնակիրութեան մը զնուն պատասխին չէր, շատացած նոր զնունածակէն Զօհարապի մնթերութեանը. Եթե գիտեն որ Զօհարապ ընդարձակ ըստ միան խառնուրդ մըն է ուն ներսիսան նմբագործեան և Պագոն ընթերութեանը: Ըստ տեղ Կը յեննը պահպան ընթերութեաներ ալ:

1.

Յայտնութեան գրոց Հայերէն բնագիրը, զբ ընդունել ստիպուած էին Ա. Գրոց Հայերէն թարգմանութեան հրատարակիչք, շատ գոհացուցիչ չէր: Թողով հնագյուները նաեւ Զօհարապ (Անեա. Հար. Գ. 553 եւն.) որպափ ալ Ոսխանայ բնագրէն լաւագոյն մը կընծայէր, իւր առջեւ եղած ձեռագրաց ատացին մէջ չէր կընար իսկակես նուռիչ բնագիր մը գոնենք՝ զա այս բնագրէն, զօր սովորութիւն է Ներսիսի Լամբրոնացոյ ՝թարգմանութիւն, կոյնել ըստ նիքեան Լամբրոնացի ինքնիքը բուռ թարգմանէշ, կամ աւելի ճշգիւ առաջին թարգմանիչը՝ չի կուներ. այլ սա զգուշաւոր բացարարութիւնը կը գործածէ՝ ՝Սուսէտն ուրուս’ վրտուն [Ա]րէ-թէ-լ ի հելլենացոյն ինչ նուռու ներսիսի ինքնառնենք. Ընդ որ եւ զքննութեամբ Գիւնունէ սորին ածի յիշովցին Հոյոց, ըստ այս թարգմանութիւն, հոս անյատուկ իմաստով մըն է՝ վերսան յերիւրոշին եւ ստուգարան, ընողի, այսինքն նոր սրբագրողի, վերջին խօսքով ալ կ'ակնարկէ Լամբրոնացի Յայտնութեան

այն Մեկութիւնը, որ Անգրեէ եւ Արքեթասայ կեսարացւոց եպիփողապաց անունը կը կրէ, եւ որոն թարգմանութեան Հետ սերտ հապ ունի Յայտնութեան “վերսախն յերիւրելու”, ձեռարկը: Յայտնութեան Յիշատակարանը յաճախ կապուած է որեւէ կերպով յիշեալ Մեկութեան Յիշատակարանին հետ: — այսպէս մեր թ: 61 ձեռազբն մէջ՝ Մեկութեան Յիշատակարան բարցրած է եւ պարունակութեան կը պատմէ թե ինչպէս կը փնտուր Յայտնութեան գրոց Մեկութեան մը, եւ երթալզվ Անսիոք քաղաքին Ս. Պաւլոս Հոչշակաւոր Ուխտին գրատան մէջ կը գտնէր զգմիւն: Թիւն Յայտնութեան ի Լուսուրու² բարբառ եւ ի նյոյ գիր, որով վարին Փրանքը: Բայց չէր գտնէր մէկն “որ յայն բարբառոյն ի հայո կուրք յեղացրելու”, ի վերջո Հոռոմոց “Եթիաս” վանաց մէջ Բասլի միայնակցի բայց կը գտնէր փնտաւածը “ի նելլուոց բարբառ եւ ի գիրը”: Եւ այն օրինակ մը “ուղղաբան եւ վայելուց, որ մը եւ թ Աննանու դուրսբերէն Նորին քաղաքին”: Այս օրինակին վըսյէն հշած է Թարգմանութեանը, Հրամանաւոր Գրիգորին կամուլովիսոփ, “որ Հրամայեաց թարգմանելի ի ձեռն մետապոլուն Եերագաւալիք Կոստանդնուպոլիս եւ Լամբրիսայի կը ձեռնարկէն եւ զլուխ կը հանեն գործը, “աս ի նորդունել եւ ես ի բերել: Այսինքն խնչէս յետոյ կը բացատրուի ըստ յեզուի եւ ոճոյն սրբարգել: Եւ այն ԱՌԵ

8. Արք Թ. 211 "ի լանդոր բարբառ-ի իսկ Հ. Գ. Ջարուհի (անել 301) և անանակէ ընձերցուածներս" պարբառ, ապ. Երուս. "ի լուսադորու (առև. 2. Լանդոր) բարբառ, ապ. Երուս. "ի լուսադոր բարբառ,"

(= 1179) Թթւին ի Հռոմելյա՝ ի Խնդրես Լամբրոսնցի ուրիշ տեղ մը — ի Թղթին առ Յուստիկ՝ — ըստ երեսութիւն կըսէ, նշյն օրինակէն եղած է նաև Յայտնութեան գրոց “ստուգաբառն, Թարգմանութիւնն, այսինքն սրբագրութիւնը, եւ ըստ իմքեան հաւասորէն ըլլալու էր միւնքոյն ժամանակ՝ Սակայն զարմանալին այն է որ բռն Յայտնութեան Եթիստակարանն այս

1 Ասկայի որպատ կերեւ այ մարգմանաթիւնն ու սրբազնութիւնը բարովին համաժամանակ լին, զանց աշխարհութեան ամեջ եղած ենք: Առօր է այս Յետիամակարդ անձնութեան անուանութիւնը Յայնութեան Միկայալիւն ի թափու Հայոց Անր (1179): Ի ուրեմն ի հայութական ամենան որ կոչ Համայնչ... ընդ Հոգած աստվածական անձնին անդին Ունաց են այս բրամիքի սրբած որ Համայնչ են անդ ի փառ Պատուայ: Խոչ ուրբաթական ի համապատճեն են քերթութան արհեանուն ի պատվագան անձնական ի Սուրբ Գևորգ: ի մեջ լիբրի Յորբան որ է ու հայ Ավելիու ու ու կիրած Պատիւեան, ձևական նուանու Եղիպատրոս Նորին Մայրացազիք Յար- ունի, տառապայտը Ներսէսի: Չորհիւն են ան Դժուակ անձն կը իշխան ի ուրիշ անձնութեան արքունիք արքէն, միաբանութեան ամենա առ Հ. Գ. Զարբէ. (անդ 303) յառաջ կը թրէ Պողո- րաբ ին ի շնորհ քարարը մէջն, զանքնի, պայպէ: Վեր բանեած առանց աստվածապիտ Յայնութեան Միկայա- լիւն ի պէտ թուականութեան Հայոց: Եթ սրբամանեցա- ր կ շահագործնեան քերթուղանն արքանուն ի ձեռ ի մաս նաւասանութեան Ներսէսի առաջնամասիք ի Հայոց կաթողիկոս (անդուր ուղիւ իրը՝ կը հրաման Գրի- գուէսկ Հայոց կաթողիկոս): Եթ ի ձեռ Կողովուց մատուցաւալիք, եւս Այս Քերթինն ուրեմն ցայտածք մը է ու առանցանկէն:

в 880 таңе Հ. Գ. Զարբեց մեջ՝ 221. «Կորպուս», և այլ էլ 614: «Տանականա գրութիւններ» և «Թաղածք Նկարներ» արքականի պահպահություն կը պահպահ ապահովագործ կատար է մենք Անդրանիկ Օռիսկան արքական նշանակություն ի մեջն Անդրանիկ (Օռիսկան) քառարա 1859, էլ 8—11 և 37—44-ը ապահովագործ խօսք է (անգլ. թարգ.) «Զին» տակե և պահպահ առանձ ապահովագործ Յանձնական սպառչվեց այդունքում ի վեցու Թագավորական քաղաքական, առ որ որ քարտու ու ենթակա զանազանություններ ապահով պահպահությունը «Տաճար Եթան», առանձ Եթանու, որ ու ինձի բուրգականի յարթիւն Անդրանիկ գաղտնականիք, առաջապես, եթ ու զանազան հետաքաշ որ վայր որ առանձակ երի մերս կարդիր զանազան և պահպահ ընդ քաղաքական և ընդ շատական առանձ մայրական զին, որ ու մասնաւուն քարտութեաններ պարբեր են, կոր առանձան մենքին ընդ քարտուն բահիք»: Ի մերս Թագավորական քաղաքական, ուր եղան զին համարական զինն առ որ հետաքաշ ու զին ու մեր ու մասնաւուն կան:

սկզբաց լուս ունեմ ի ձեր քարտասացած, և այս
ս կը մաս սպանի ինքնի մէ հնանիք, պարիքը՝
Ներսիսի իլլած Սալոմոնթեան յշի մասդիքը, որ կըսուի
թէ Աթանասի պարտասիր ի Քերպարքի, Թիգրանի կամ
Տիգրանի պատճեն մէջ էր, թէ Թիգրանի Ներսի Կաթարակի
համ աւ Անդրեա Մթեանթեան մէջ գալուած իբրև մէկ
այլ շնչարտ ի Հարութ ցիցուուր, այս ի վերջու կարա
աւ ալբանիկան մատագիր Խելանութիւն, Խելանու Անդրեա
իւ բացատրե, իւ Քերպարքի սուսուի Երեսն Աթանասի
պարտասիր: Այս իւսուն անձնութիւն մէջ, առաջ իլ պա կամ այս
իկրագիր կամ այս Պարտիք թ, Օ ձեռապի համարու շնչարտ
որ Ներսիսի Բնաշագիր պատճեն մը կը համարուի եւ ունի
պայման Եղիշեանիկան մ՛ուր: (Համար. Հ. Ա. Արքանի
Անձնու, էջ 87, համ. 1, եջ էջ 119) Համարու մէջ անձնու

մանեւ Ալբանա կը յիշէ ճիշդ յիշտակարանին
վերոյիշեալ վերջաւորութիւնը նոյնպէս Ուէ:
(= 1198) Թուականաւ։ Եթէ ուրեմն հարա-
զատ է Յիշտակարանին այս ձեռք՝ Ներսիսի
կենսա վերջին օրերէն է։ Թեհետև այն ատեն
հասկնալու է մէ ներսիս, նաեւ երբ Մեկ-
ութիւնն անոր մէջ գտնուած բնագիրն ար-
դէն թարգմանուած եւ սրբագրուած էր տա-
րիներ յառաջ չէ գաղրած կրիկն սրբագրելին։
մինչեւ իւր վերջին օրերը Հոս շատ խնդիրներ
կ'ելլն, զորոնք պէտք է լուծե՛ միաբանելով
ձեռագրաց կիմակին հետ։ Սակայն քամի որ
առանձին, զորոնք զանց ուրաքանչ որինու եր՝ ուն զիւ-
տուածն ներկա լութերացուածն։ Յօրում ցուցաց նա
նա իւ կիսուածն է հարց՝ թէ ընկածու է զիս պայ յե-
կացը ու ի հարց սուստածուածն նորոց կատարածածն,
յարէ Առա կատարու նա իւ ընկածու ։ Յս ուստիբն
արագ վերաբն երտերու է հնարինուած իւ համար
ներկա բարձրածուածն։ Ըստ ոյ նա պահանջներ գր-
աւուածն առի անձ յիշտից հայուց ։ Ուր ոյ յառաջ
ընկածուած բնագիրն ան-ըն-ըն պր-ըն ու Ու.Զ. (= 1187)
բարձրածուածն։

1 "Ալեքսանդր", № 4823. Խ. պայման Նոյն պետք է թափանցական համար առիթ անդարձ պայման Մեծա-
կանական գործադրութեան մէջ (առ. եռակ. № 321),
որ յատիսութեան գործը անձնան մէջ պատճենին
մէջ չէնթեր, մասն չէնթեր Արքական պատճենի ունե-
տութեան բարեկանութեան և անդարձ նույն մէր (թ. թ. 6) մէ-
առարկի գործաթիւնութեան)

ေဆာင်ရွက်ပါ။ “ဒေသကြောင်း၊ စိန္တလား၊ မှတ်ဖို့၊ သာ-
ရော်၊ ပါ သိတေသနပုဂ္ဂန် သာမဏေလား၏အဲ ေကာက္ခ ၁၁၁၆
ခုနှစ်အော်၊ (သူ၊ ၁၃၈၇) ၂၄၈၅ ရက် သေန့ မှတ် မှတ်လား
၏သား ၁၁၇၁ ခုနှစ်ရှေ့ သာမဏေ သာမဏေလား၊ ဘုရား ၂၉၂၇ ရက်
၏။ ၁၁၇၀ ခုနှစ်ရှေ့ သာမဏေ သာမဏေလား၊ ဘုရား ၂၉၂၇ ရက်

մեր նպատակը չէ Լամբրոնացւոյ թարգմանութեան քննութիւն մ'ընել, կը թողունք Յայտնիթեան գործ վերստին յերիւրման այս ամեն ինդիները:

Որոշ են միայն քանի մը կէտեր, սահի լամ-
բրնձաց այս ջանիւքն եղած էր որ Յայտնու-
թեան նորագոյն բնագիրս մուտք գտած է այ-
նուշեան հայերէն Աստուածաշնչի ամէն օրի-
նակաց մէջ. Եւ երկրորդ Լարրունացին յա-
ռաջ ըստ երեւութիւն շատ ցանցառ էր Յայտնու-
թեան գիրը Հայոց քով՝ Նշանելով այս պա-
րագաները՝ զարմակ չէ որ բանսիրաց մէծա-
ցին մասին քով տիրու կածիկն էր թէ
Յայտնութեան գիրը նախնարար թարգմանուած
ըլլալուն չէ և դարուն: Անմիաբան էին միայն այն
մասին թէ երբ ուրեմն նախ ծանօթացած ըլլայ
Հայոց: Այս կարծիքները, զորոնք մի առ մի յի-
շել աւելորդ է, զինի ձեռնարկեց Նորայր, մատ-
նանիշ ընելով հայ մատենազրաց քով բացո-
րոց վկայութիւններ Յայտնութեան գրեթե՞ն: Ի
հարկէ անագանագոյն ժամանակէն են — թէեւ
Լամբրնձացին յառաջ — վկայութիւնն Յովկ-
հանուն Սարկաւագի եւ աւելի կանխադցն Գրի-
գորի Նարեկաց: Ասոնցն յառաջ կը նշա-
նակէ Նորայր գարձեալ Դաւթի Անցալդի եւ
Խորենաց: (բռն՝ Ներբողեան Հոփիսմանց)
պահարկութիւնները, որոնց արժէքը՝ Յայտնու-
թեան թարգմանութեան ժամանակը հզգրու-
թու համար՝ կախում ունի յիշելով գրութեանց
յօրինանք ժամանակի իննդրոց հետ: Այսպէս՝
օրինակի համար թէ ստուգիւ «Դաւթի Անցալդ»
յեա կիսու քարուն գրան ըլլայ Բարձրացաւ-
ցած ճառու առաջ առաջ աւալել եւս թէ Խորինաց: Ծն-
այուած ճառու ճշգիւ որ գարուն համար
Վկայական մը ըլլայ. թէեւ անշուշտ՝ գուէ
առաջինը՝ և գարեն կանուխ է, որ դարուն ի
մըրջ կըսուեր թէ Հայոց ծանօթացած ըլլայ
Յայտնութիւնը: Բաց ի Ագաթնակեղեցի մէկ
սնորոց տեղէնին կը մնան Նորայրի նշանակած այն
ուեկին Եւսեբեայ եկեղ. Պատմութեան, որոնք՝

ըստ Նորայի՞ն կրնան ցուցընել թէ արդէն այդ
գրոց թարգմանիչը Յայտնութեան հայ թար-
գմանութիւն և աշխիքն առջեւ ունեցած ըլլայ:
Կարեւորագոյն այս ինչիրը յետոյ պիտի շօշա-
փենք:

Զիարդ եւ իցէ՝ միշտ յստ կար գտնելու
բնագիր մը, որ գոնէ հնագոյն ըլլայ՝ քան Լամ-
բրոնացայ լնագիրը։ Գանի որ գտնուեցաւ ի
վերջոյ Սնացորդաց բնագիր մը, որ յայտնապես
մնացրդ մըն է Ա. Գրոց նոյն իսկ նախնական
թարգմանութենեն յԱսորոյն, — թէեւ դժբախո-
տաբար ոչ անազարտ եւ ոչ Հարացատ ձեւով
ճայրէ ծայր ամէն մասի մէջի, — անկարելի բան
մը չէր Յայտնութեան ալ Հնագոյն բնագիր մը
գիրեան։ Արդ Մնացորդաց նորագիւա բնագիրը
տակաւին ըստ արքանուցն չուսումնակիրուած՝
յերեւան կու դայ այժմ՝ Յայտնութեան ալ
նորագիւա բնագիր մը, որ թէեւ — եթէ
առողջին տպաւորութիւնը զմեզ չի հսկըր —
ըլլայ՝ դոնէ իւր ներկայ ձեւին մէջ՝ բռն նախ-
աւոր թարգմանութիւնը, քայլ ըստ երեւութիւն
բաւական հիմն է։ Եւ լրու կը տեսնէ բնագիրս
միշտ այն պահուն, երբ գոնէ ուրիշ երկու
հայագէտս գիտնականք ալ հետամուռ էին նոյն
բնագիրին հրատարակութեան եւ ուսումնասր-
ութեան։ Վ'արժէ ըստ այսմ այս մասին քանի
մը խօսք բախ։

Արդեն Հ. Գ. Զարրին, կրնար նշանակել
թէ «բաց ի մեզի արդեն ծանօթ ու սովորական
թարգմանութենքն»՝ ուրիշ թարգմանութեան
մայլ հանդիպած ենք, որ իւրեք կը տարբերի ի
միւսնեն, եւ մեզի հաւանական կ'երեւայ կար-
եւը թէ ասիկայ ըլլայ հնագոյնն Օրինակն
դժագրեալ էի Ուլը (= 1199.) եւ կը գտնուի
ի Սուտենդուտունէ սրբոյ Երևանիցին: Եւ «բա-
նասիրաց Հետաքննութեան համար», կը հաղոր-
դուեր հոն այս բնագրին սկիզբն՝ և գլխոյն
քանի մը համարը: Անշուշտ նոյն իսկ այս քանի

1 "Փիք Մնացորդաց ըստ Հնագյուն Հայ թարգմանութեան, առաջ գրք Խամբածակ, Մասկ. 1889: Զենքնիք հոգ հոս առանձինախափակն է և անման մարք գործիքներ, որոց վրայ կրնանք պիմ աւելցողներ արամի, եպի, գերեզմանի փոքր գործնական թարգմանիչ զանելու պահ հիմաքարին: (Հմատ, "Խորենացին և Աստուածաշնչի Մնացորդաց առաջ գործիքներ առաջնին հայ թարգմանուղղ աստորեն բնագրին", ՔՋԱ 1905, էջ 428-432 և այլնութիւն) Պարճը, պահ կնյա շնչառութեա, ականջու եւ, միջն խնչառ անտեղի է թէեւ յանա կրնութեան գործոքանի թարգմանիչ ըստ Եսայականի ըստ Եսայականի գործոքանին, անոնց որ Խոր գիտեան կը գործածեն: Մնացորդաց գործ յատուկ ուսումնականիքն մը համօն չէ մինչ Մեր հոգաւած ատամանի առաջապահ երեսակը՝ Խաղ ցայսի մանակի:

կը համբուրք, Պարփսի թ. թ. 9 պատճեննը, պյութին յօւնացնէնին դիմաց գանձուող Հայերենը՝ ինչպես Կոնիբրի կը քանի, այս բանցիքը Նախարարութեան և գաղաքարի մը համեմա որ թիվը Պարփեան 2 պատճեննին պէս թերյալ մասեա վերը (ժամ. 17—ԺԹ. 18.) եւ Ներքու պէս թերին լարացցած է իւր 1179՛ պրագման խմբագրութեամբը։ Այս եւ նման կետեր կը կարուին նախաման բարատօն Խնան, զոր կ'ակնկատեն Կոնիբրի արգեն ընդ անուն կառավագանք։

Հ Ա. Կարսյան, «Կորիւն Ապրդապետ», Եւն (Ցփշ. 1900) էլ. 418-422 «Քննութիւն Թարգմանութեան Յավ-Հանուս Առաքելյան Վայսութեան գրութիւն»:

մը տողին մէջ կան ասութեան կերպներ, որ շատ համաձայն չեն Առաջին Թարգմանչուց ձեռքոք կատարուած Ս. Գրոց թարգմանութեան սկիզ- բնին լիւզուին։ Եւ ընդհանրապէս Մեսրոպեան դպրոցի լեզուական նրբութեանց հմտագին մը չեն գործածեն։ Աւսոի բնական էր որ «Նորայր» կերպայէր՝ յիշեալ տորին ըստ նևնական բնագրին այսպիսի մէծ հնութեան մը մասին։ Այսու հանդիր այսպիսի՝ որեւէ հնութեան աստիճանաւ ալ յինքեան անկախ բնագրի մը հրատարակումը բաղադավանց էր միշտ։ Եւ բնական էր որ մէկէ աւելի դիմունականը հետամուտ եղած ըլլան նոյն ձեռագրին ընծայած բնագրին։ Այսպէս՝ մեզի ծանօթները յիշելով՝ հայրէւան գուսէն (Dr. Goussen), որ յատկապէս Յայտ- նութեան գրոց Արեւելքնան թարգմանութեանց հետամուտ է եւ հրատարակած Սահիդեանը, արդէն իրը տասն տարի յառաջ Երուսաղէմի ճենուագրին պատճենն ան հոգացած էր, որը Քրիստուակին կը խոստանար։ Խոկ վերջացած տարւոյս սկիզբը (10 Մայիս 1905) կը գրէր թէ նոյն պատճենը պիտի հաւաքրի Մատենադար- արանին։ Պատճենը տակաւուն չհասած՝ կը գրէր ուրիշ հայրէւան մը՝ ծանօթ կ. Կոնիքիքի (20 Սեպտ. 1905) թէ՛ գտած է Յայտնութեան հնագոյն բնագրին մըն ալ, այս անգամ բող- լիքեան ճենուագրի մը մէջ, բայց գժրախառաբար վերը թերի ։ Կամակ Կարենոր ըլլալով (— եւ ի թիջչ բռն շարքառնի՞՝ յաջրդ դիտողու- թեանց որ նամակին պատասխանն էր ի բնէ, —) աւելցուց չենք համարիր էտական մասերը յշել հոս։ «Յայտնութեան Յայտնուն հայրէւան հին թարգմանութիւնը — կը գրէ, — հրատարա- կելու վրայ եւ՛ գիտէր որ Առաջ Ս. Գրոց իւր հրատարակութեան մէջ պատճ է ներբռն լաւ-

² «Կորիւն Վարդապետ», եւն՝ էջ 421։

Հ Համ. H. Goussen, *Apocalypsis S. Joannis Apostoli, versio Sahidica*. Strassb. 1895. ո՞վ VIII+87.
(*Studia Theologica Fase. I.*) Ապել պատկան Յանաչաւարութեան մէջ և՛ գրե՛ Գուսէ՛: «Այս Սահիւակն Ասցուածանքն ի մոտ զիս յարդուր Յանաչաւարութեան առանձին Հայուկն է Մարտիրոսի մէջ ու առանձին մէջ գրաւանքն է Վերին օրերե մէր մեռք հասու, որ և՛ զարդարութ համար ունեցին ունեցու ըստար մէջ թարածուած է Կերպար», Սույն նաև ուշ է թէ զաւած ցայտ պատասխան հրատարակութիւն հասարաւ ըլլոյ, թէեւ անբար էնթարքի բործ պարագան զիմբ ըստ պահ դառնաւ մնաց անեւ Երուսաղէմի պատճեն, չըս պահ Ժ. Սուրբան կամաց հրատարակիւու: Գուսէ՛ն յիշեւ գործ եւ ի խոսանաւ մասն ան չ. Ք. Գուսէ՛: «Եպիփան Յանաչաւարութիւն» ՀԱ. 1896. էջ 58-9: ուր ամփու կերպու բացարարաւ է Կերպարի մարտիրոսի մէջ անցած գրին և նորագիտ առանձ ք'անձական ուսուած:

բրնձագոյն, խմբագրութիւնը, որ տպուած կը
գտնուի նշանակեալ Անդրէի Մշեմունիւն Յայտնու-
թեալ գրոց երուաղավէմ հրատարակութեան մէջ:
Եմբ գիտեր ուսկից առած է քննոր իւր բնա-
դիրը, որ ի միասն կը խօսնէն ներսիսի խմբա-
գրութիւնն ու հնագոյն ներգիր մը՝ ։ Կոմիտ-
ատ բնագիտ այսուհետ նշանու իւր ներտիչ է իմբիգու-
նեան յառաջ, ուրիշ սեղ մը չեմ գտնեմ՝ բայց
եթէ բորբոքն ըստնուարդուն Պրինչութ մէ յե-
տուին կը իրեւ Յաւելուած Յալիսնու Սու-
ներ Վարուց²: Բայց այս ձեռագրին մէջ կը
պակիսն Գլուխու ժէ—Ի Շատ երախտապարտ
կ'ըլլայի, եթէ ձեր ձեռագրաց մէջ կարենայլիք
գտնուել այս մնագրին ուրիշ մէկ պատճենը:
Դիւրուս կը մանցուսի իւր, վասն զի կ'ըլլայ
այլակերպ ընթերցուածներով, որոնք տարերե-
ն ներսիսի ընթերցուածներէն: Ուկը շունին
Ներիսիփ բնագրին, ուր համեմատած ե՞ւ գո ե-
ժար դորուց այս ընդէւ յետուից համայնչուն
շամակին մանցեալ մասը կը թողունք³:

Դժբախտաբար մեր հաւաքման մէջ չէինք
կրնար գանել Հայագիտին ակնկալածք։ Զեռա-

Զօհսապի Հռոմական թեման (Հար. Դ. 553 թ.)
ու առաջնորդագործներն, ինչպէս վեր ըստի, և
ու այս Աստվածացը նշ. 24Ը ու ուստաման: Բայ-
ց առ առ մատուց լի Զօհսապ պահերը ընթեր-
քը Խանական, գրասահմար մայու նախառ ավել-
իքը, «Օթիսի մու, եւ նախառ ապահով թեման»
ու այս ցննիքը Աստամ ընթերքու ուստե՛ք»:
Նույն է Զօհսապ միջնորդ իւր ժաման մատուց-
ութիւնը ու պահան է իւր գլուխոր պատճենն ան-
թէ ու պահան է իւր գլուխոր պատճենն ան-
թէ գոնք նախառ ընթերք առաջ է ընթեր-
քը որին ինքնիւրք է ալ Աստամ իւր իւս խանական
մատուց շնուռ ուղի ք կ'առաջ դիբաւ: Այս
նախառ կարող է են եւ պահան գիրքն: Այս
նախառ կարող է են եւ պահան գիրքն: Այս
նախառ կարող է են եւ պահան գիրքն:

1 ჩემის სულუხოვი ასაზრი არამასდნ სკ არამო-
არც, აუ აუ მათაფრთ სკ ყვე ახალი ხრ მასი ჟირუე
ჭ ჰ კუ. (სტერე, ას 421-2.) იყო მასის სახე ქიანუ
გრ ათის ბის კამასტრებისას მართვე სკ აკადემი-
ურა (აუგ ს ჭელუ მცენ) ჲასა მცენ ისრებ მათაფრ-
თ სკ მცენ მცენ. მათაფრთან, მცენ ჟირუს სკ მათა-
ფრთ კამასმან ამ:

« Ըստուածականիթեան բանալոր և Հետապրբայկան հետան և յիշամականիթեան մը Հաղպատիկան մէն յօդախութի,
որ քառ է «Յօրպարի Կատուածարաւածական Աւանձութի»
(Journal of Theological Studies) մէջ ունենալուն առէ
սեպտեմբեր «Յաղագա Պատերազմին Հրեեց, դորսից հայերեւ
թարգմանութիւնը» ցայտունն թէ Ստոփ. Անհար ըստ
թերեան բարք բան ըստ է՞ւ բան քիչ քիչ փոփոխեց
ի կամ թ առաք ընթի նայ նարաւածական մը, և թէ թէ
Մ. Խորենացի բազմութիւն կամնեցներ ըստ է ճիշտ ույ
թարգմանութեանն, եւս երբ լցու տեսնէ՛ կանոքագաւա
ռան առաջ թերեան»:

դրաց հիմնական Հաւաքըման մէջ, զոր ցուցաց
կագրած ենք, արդէն գժուաբառ կնար այս
պիսի Նաւգոյն բնագրի մը գշութիւնը մտա-
դրութենէ վիրապ ըլլալ: Իրջ ալ Աստուա-
ծաշնչը մեր կրկնի լիակատապա պատճենները կ-
ներկացնեն Յայտնութեան բնագրի մը (թի-
մի 55, թի 524ա և թի 71, թի 530սի), ո-
յնդհ հանունը առեալ՝ կը վերաբերի ներսին ա-
ներագրութեանը որ հրատարակուած է: —
Հարկէ՝ միայն յընդհանուրն: Ալլայիկերպ ըն-
թերցուածներ, անց տեղնաեւ շատ չետաքըրբա-
կան, չեն պակիր Հոռալ¹: Բայց ի վերջոց ընդհ-
հանրապէս Լամբրոնեան բնագիրն է: Մի-
կողմանէ՝ Յուցակին հրատարակմանէն ետքն ալ-
Հաւաքըմը Ծոխացած է նոր կտօրներով: Զա-
սովք ալ պէսք էր աչքէ անցնենլ եւ յատկապէն
Պրոխորոնի պատճենք: Հնագոյն բնագիր մը Հոռ-
ալ կցուցակ գտնել: Պրոխորոնի երեկ նոր պատ-
ճեններ ստացած է Հաւաքըմանը, որոնց մին նորոց
դոյն դրութիւն մըն է: Եւ Տիշդ այս պատճենցն
է որ Ա. Յովհիանոս Վարուց ծայրը կը կցէ գոնէ
Հանգիստ: Յովհանոս կտօրը: Բայց Յայտնու-
թեան բնագիր մը չեն պատճենակեր նաեւ այ-
պատճենները Պրոխորոնի անուն կրող գործոյն:

Ճիշդ ար կէտերը քննած տանեն, որպէս
պիտի պատասխանէնիք հայագիտն հարցման
ձեռքբերնիւ հասաւ երուսալէման բնագրին
Հրատարակութիւնը: Հրատարակիլն է Փ. Մ.-
բար, արդէն ծանօթ իւր ՝Արարատ եւ Մասիս,
Հմատական երկովն: Առ այժմ միայն բնագիրը
Հրատարակուած է (իրքեւ Ետքը Ա.) իսկ ամ
բոլոր դորջը լիսկանար ուսումնակրութիւնն
մ' ԸՆԸՆ կը ինուսանայ, բաղկանալով երես
մասէ կամ բաժնէ՝ (Ա) Ներածութիւն, (Բ) Բնա-
գիր, եւ (Գ) Ծանօթութիւնք: Լցու սեսածն է
“Բ. Բնագիր, եւ Գ. մասէն (էջ 77—8 “Ծա-
նօթութիւնք”): Միայն սկիզբը Համաօսու-
թեանց ցանկը”, Այս մերգեն կիմանակը որ

1. Հարեւանցի համեմատման մեջ կը ցուցինք որ
գնդակառ առանձ ի բրույն ուշ կը համեմատան Զօ-
հասպի թաղաքի յու մասոց որ յաճախ աւելի համապատ են
այս պահեան ընթերցանութեան ըստը Հօհանն ընթացական են
հետեւ վեական և մանակ, խորաքրեալ, բայս կան-
ուած ինքնարք ընթերցանութեան ։ Ենթադր ի համեմատ-
հաս որդինական թիւնեւ ։ Խալորոց մէջ որդին շատ անդ
Զօհասպի թաղաքը յիշու առանձ նշանակած ենք մը
թիւն մասապարագ պահեական թիւննեւ ։ Ես կիսնի կը բա-
ցի մանական բայս և թիւն կանաչակ ։

և "Եղանակնեան Յահնոն հին հսյ թարգմանութիւն, զաւալինն ան ի լոյս, ըստ երկուց ձեռապդի օքնակաց, համատառապահ յանական մասքին եւ թարգմանութիւնն սկսիսի Լաբրանցաց, հանգեր ներառութեամբ եւ ծախօթութեամբ թշութեան Առաջական

Հրատարակիչը գործածած է և նախ երբու ձեւ-
ապիր պատճեններ բնագրին համար, երկրորդ՝
ծանօթութեանց կամ բնագրիը համեմատելու-
համար պիտի գործածէ՝ լամբրոնեան խմբա-
գրութիւնն (ըստ հրտ. Զօհրապի) եւ այն բնա-
գրիր՝ որ կը գտնուի Անդրէի եւ Արեթասի
Մեթուութեան մէջ, Երուսաղեման տպագրին
համեմատ. Խիկ երրորդ՝ Յոյն բնագրին հետ
համեմատելու. համար պիտի գործածուին գեր-
գործածի եւ Հշենդորքի հրատարակութիւննեն:
թէ Ներածութիւնն եւ թէ Ծանօթութիւննեն
ատական լցու չեն տեսած: Բայց բուն ձեռա-
գրաց այլակիրակ ընթեցուածք եւ յաճան
աղաւաղաղունք արդեն զետեղուած են բնագրին
ներքեւ. Եղանակն հոն հոն ուղղելեաց մասին ակ-
նարկութիւններ: Ըստ այսմ ամենով կը խոստա-
նոյ ըլլալ գործ մը, որ լիսկատար եւ գոհա-
ցուցիչ պիտի ըլլայ:

Սյստիկ զւգագիրսութեամբ հրատարակուած ընկերութիւնը շնորհ կրնար անտես ընկել առ Հայագէտն գրած մեր պատասխանին մէջ. եւ նոյն գիտողութիւնքն են յաջրդքս, որովք գրուած են իրեւ առաջն մեր պատարութիւնից զոր ունեցան նոյն բանգրքն ընդ բերցման ատեն, ոչ թէ իրեւ յատուկ մանրակիրութեամբ առաջն առաջանակութիւն մէջ: Այս իրենին ըստ ինքեան աւելորդ ալ պիտի ըլլար պահ ժամանաւ, երբ մէկ կողմանէ Հրատարակիչը կը խոստանայ իւր բնագիրն ամեն կողմանէ լրաւաբանել, համեմատել եւ ուսումնասիրել, եւ երբ միւս կողմանէ նաև Հայագէտն կոնֆիդենտ ձեռնարկած է ուրիշ ու ուղազ հետաքրքրական բնագրի մը եւ ընդհանրապէս Յայտնութեան գրոց հայերէնին հրատարակման եւ ուսումնասիրութեան: Թերեւս հետաքրքրական նոր ատազն մը մասնակարաք անեաւ: Եվ կանաճնի այն ձեռուգիրն զօր մասնանիշը որոշիք (տես վաղը) եթէ ուղիղ է մեր գուշակութիւնը թէ հն ալ կայ Յայտնութեան հաւանականութեամբ հին բնագրի մը: Ըստ պահ կրնանք պիտի անել որ Յայտնութեան հայերէն թարգանանութիւնը լիովին պիտի հետազատուի երկու եռեւն համաստիրաց կողմանէ: Թերեւս աւելորդ են համարուիր նաեւ յաջրդքս գիտողութիւնքն:

4. 8. 8.

Եթու Ա: Եթուաստէմ, ի տպարախ առաջելայն մժան-
ց Ա. Յակոբյանց, 1905. 8° էջ 80. (Այս նույն գրքը՝
Առաջին) Die Offenbarung Johannis in e. alter-
armen. Übersetzung, n. zwei Hass. z. erstenmal herag,
n. d. griech. Texte vergl., u. m. e. Einleitung u. m. Ann-
ivers. von Fried. Murad. Heft I. Text, editio princeps.)